

NEFND UM EFTIRLIT MEÐ LÖGREGLU

Borgartún 29, 105 Reykjavík
Sími: 545 8800. Bréfasími: 545 8051
Netfang: nel@nel.is
Tilv.: 24060001

Ákvörðun nr. 39/2024

Þann 21. júní 2024 kom nefnd um eftirlit með lögreglu saman til fundar og tók eftirfarandi ákvörðun nr. 39/2024.

Málsatvik

Nefnd um eftirlit með lögreglu ákvað þann 31. maí sl. að taka atvik og verklag lögreglu til skoðunar að eigin frumkvæði þegar lögregla beitti valdi til að koma ráðherrum frá ríkisstjórnarfundi. Ákvörðunin er tekin með vísan til c. liðar 1. mgr. 35. gr. a. lögreglulaga nr. 90/1996.

Ríkisstjórnarfundur var haldinn að Skuggasundi 3, Reykjavík þann 31. maí sl. Lögregla var með viðbúnað á vettvangi og hafði lokað Skuggasundi af að hluta með grindverki, annars vegar við Lindargötu og hins vegar neðan við Skuggasund 3. Um morguninn óku fyrstu ráðherrabifreiðarnar um Lindargötu og niður Skuggasund. Eftir að ráðherrar stigu út við Skuggasund 3 og gátu bifreiðarnar haldið leið sinni áfram niður Skuggasund. Fljótlega fjölgaði mótmælendum talsvert og þurftu síðustu ráðherrabifreiðarnar að bakka upp Skuggasund og á Lindargötu. Þegar liða tók á skiptu mótmælendur sér upp og höfðust við sitthvorum megin við grindverkin við Skuggasund og lokuðu því leið fyrir bifreiðar að inngangi að Skuggasundi 3.

Að ríkisstjórnarfundi loknum höfðu mótmælendur lagst á Lindargötuna fyrir framan grindverkið þar sem beygt er niður Skuggasund. Lögreglumenn gripu til úðavopns og það notað á mótmælendur til að dreifa hópnum af götunni til að koma ráðherrabifreiðinni í gegnum hliðið niður Skuggasundi. Sama var gert við hliðið neðar í götunni. Þetta var gert og eða tilkynnt að gert yrði í hvert skipti sem ráðherrabifreið þurfti að komast leiðar sinnar.

Upptökum úr búkmyndavélum lögreglumanna á vettvangi og af húsnæði, bárust nefndinni þann 18. júní 2024 frá Lögreglustjóranum á höfuðborgarsvæðinu.

Forsendur nefndarinnar

1.

Nefnd um eftirlit með lögreglu starfar á grundvelli VII. kafla lögreglulaga nr. 90/1996, sbr. breytingar á þeim með lögum nr. 62/2016. Helstu verkefni nefndarinnar, sbr. 1. mgr. 35. gr. a í nefndum lögum, eru að taka við kærum á hendur starfsmanni lögreglu fyrir ætlað refsivert brot við framkvæmd starfa hans annars vegar og taka við kvörtunum vegna starfsaðferða lögreglu eða framkomu starfsmanns lögreglu sem fer með lögregluvald hins vegar. Undir hið síðarnefnda falla kvartanir vegna háttsemi eða starfsaðferða sem ekki verða taldar refsiverðar

en gætu meðal annars leitt til þess að lögreglumaður yrði áminntur í starfi eða æskilegar breytingar gerðar á starfsháttum og verklagi. Nefndin skal, sbr. 2. mgr. 35. gr. a, greina hvað felst í erindum sem henni berast og koma þeim til meðferðar hjá viðkomandi embætti.

Með vísan til framangreinds fellur það almennt ekki undir valdsvið nefndar um eftirlit með lögreglu að endurskoða eða fjalla um almennt mat lögreglu á beitingu úrræða á grundvelli lögreglulaga eða almennt um framkvæmd rannsóknar sakamála, beitingu rannsóknarúrræða eða um ákvarðanir handhafa ákæruvalds um það hvort rétt sé að gefa út ákæru í máli. Hlutverk nefndarinnar er hins vegar að taka afstöðu til þess hvort um sé að ræða ámælisverðar starfsaðferðir eða framkomu lögreglumanna við framkvæmd slíkra verkefna. Í því felst nánar tiltekið (og til dæmis) að taka afstöðu til þess hvort kvartað sé yfir því að háttsemi þeirra starfsmanna lögreglu sem að máli komu hafi ekki verið í samræmi við eðlilega starfshætti eða lög eða hvort starfsaðferðir hafi að öðru leyti farið út fyrir það sem eðlilegt var í því tilviki.

2.

Lögreglan skilaði til nefndarinnar upptökum úr búkmyndavélum lögreglumanna á vettvangi, þar á meðal stjórnanda á vettvangi. Þá hefur nefndin aðgang að fjölmörgu myndefni sem birst hefur í fjölmiðlum. Þetta myndefni gefur mjög góða sýn á það hvernig vettvangur og framkoma fólks kemur fyrir augu lögreglumannsins og hvernig aðstæður voru á staðnum.

Hér á landi er tjáningarfrelsi varið í stjórnarskrá lýðveldisins, nr. 33/1944. Fram kemur í 1. mgr. 73. gr. stjórnarskrárinnar að allir eru frjálssir skoðana sinna og sannfæringar. Þá kemur fram í 2. mgr. sömu greinar að hver maður eigi rétt á því að láta í ljós hugsanir sínar, en ábyrgjast verði hann þær fyrir dómi. Þá megi ritskoðun og aðrar sambærilegar tálmanir á tjáningarfrelsi aldrei í lög leiða. Í 3. mgr. kemur fram að tjáningarfrelsi megi aðeins setja skorður með lögum í þágu allsherjarreglu eða öryggis ríkisins, til verndar heilsu eða siðgæði manna eða vegna réttinda eða mannorðs annarra, enda teljist þær nauðsynlegar og samrýmist lýðræðis hefðum.

Hér á landi er rétturinn til að mótmæla, þ.e. tjá skoðanir sínar á almannafæri mjög rúmur. Hins vegar er mótmælendum ekki frjálst að gera hvað sem er.

Í 19. gr. lögreglulaga er kveðið á um skyldu til að hlýða lögreglu. Þar kemur fram að almenningi er skylt að hlýða fyrirmælum lögreglu sem lögreglan gefur, svo sem við umferðarstjórn eða til að halda uppi lögum og reglu á almannafæri.

Í 21. gr. lögreglulaga er kveðið á um bann við að tálma lögreglu í störfum sínum. Þar kemur fram að enginn megi á neinn hátt tálma því að maður gegni lögreglustörfum.

Atvik þessa máls eru þau að lögregla beitti valdbeitingarvopni á hóp fólks til að tvístra mannfjölda svo ráðamenn þjóðarinnar kæmust leiða sinna. Í 14. gr. lögreglulaga kemur fram að handhöfum lögregluvalds sé heimilt að beita valdi við framkvæmd skyldustarfa sinna. Síðan kemur fram í 2. málslíð greinarinnar að aldrei megi þeir ganga lengra í beitingu valds en þörf er á hverju sinni. Hér er um að ræða meðalhófsreglu.

Þegar upptökur úr bókmyndavélum eru skoðaðar kemur fram að mótmælendur stóðu í viðkomandi sinn á götunni og komu þar með í veg fyrir að unnt væri að aka um hana, auk þess sem nokkrir þeirra lögðust á götuna og neituðu að færa sig, jafnvel beint fyrir framan framhjól bifreiðar þar á staðnum. Þá kemur fram að lögreglan gaf mótmælendum ítrekaðar skipanir um að víkja af götunni. Hluti mótmælenda hlýddi ekki skipunum lögreglu. Lögreglan reyndi einnig með handafla að flytja mótmælendur af götunni en mótmælendur fóru aftur á götuna. Þá gaf stjórnandi á staðnum skipun um að taka upp úðabrusa og gefa þannig til kynna að þeir yrðu notaðir ef ekki yrði farið að skipunum lögreglu. Mótmælendum var einnig gefin munnleg viðvörðun um að piparúði yrði notaður ef þeir færðu sig ekki af götunni. Viðvörðunum lögreglu um notkun á úðavopni var tekið með háði og skipanir lögreglu hunsaðar. Öllum hefði því átt að vera ljóst hvað til stæði hjá lögreglu ef þeir fylgdu ekki skýrum fyrirmælum lögreglu og færðu sig af götunni. Á endanum var piparúði notaður. Sama gerðist við neðra hlið í Skuggasundi. Þar færði fólk sig ekki þrátt fyrir viðvörðun um notkun á piparúða. Einnig var gefin heimild til að nota kylfur sem er næsta stig á eftir piparúða í valdbeitingu. Ekki kom til þess að lögreglan notaði kylfur að þessu sinni heldur var piparúðinn látinn duga.

3.

Undir valdsvið nefndarinnar fellur hvernig tilteknið þættir lögreglustarfsins eru framkvæmdir eða ef lögregla lætur hjá líða að sinna lögmætu hlutverki sínu, sbr. 2. mgr. 1. gr. laga nr. 90/1996, þ.e. að gæta almannaoðryggis og halda uppi lögum og reglu, að leitast við að tryggja réttaröryggi borgaranna og stemma stigu við afbrotum og koma í veg fyrir athafnir sem raska öryggi borgaranna og ríkisins, vinna að uppljóstrun brota, stöðva ólögmæta háttsemi og fylgja málum eftir í samræmi við það sem mælt er fyrir um í lögum um meðferð sakamála.

4.

Nefnd um eftirlit með lögreglu fór ítarlega yfir þau gögn sem henni bárust frá Lögreglustjóranum á höfuðborgarsvæðinu. Nefndin bendir á að samkvæmt ákvæðum 3. kafla laga nr. 90/1996 ber lögreglu að sýna árvekni í starfi sínu og kunna glögg skil á skyldum sínum og þeirri ábyrgð sem starfinu fylgir. Þá skal lögregla rækja störf sín af kostgæfni og samviskusemi og ávallt gæta fyllstu hlutlægni og réttisýni. Lögregla skal gæta þess að mönnum verði ekki gert tjón, óhagræði eða miski framur en óhjákvæmilegt er eftir því sem á stendur. Þá má lögregla ekki beita sakaðan mann harðræði fram yfir það sem lög heimila og

NEFND UM EFTIRLIT MEÐ LÖGREGLU

nauðsynlegt er til þess að vinna bug á mótlæra hans gegn lögmætum aðgerðum né á annan hátt beita hann ólögmætri þvingun í orði eða verki svo sem með hótunum. Handhöfum lögregluvalds er heimilt að beita valdi við framkvæmd skyldustarfa sinna. Aldrei mega þeir þó ganga lengra í valdbeitingu sinni en þörf er á hverju sinni, sbr. 14. gr. laga nr. 90/1996. Þá skal lögregla aðeins taka íþyngjandi ákvörðun þegar lögmætu markmiði verður ekki náð með öðru og vægara móti og skal þess þá gætt að ekki sé farið strangar í sakirnar en nauðsyn ber til, sbr. 12. gr. stjórnsýslulaga nr. 37/1993.

Af þeim upptökum sem nefndin hefur undir höndum af atvikum á vettvangi verður ekki annað séð en að aðgerðir lögreglu á vettvangi samræmist ofangreindum skyldum, þar með talið þegar ákveðið var að beita piparúða í umrætt sinn. Enginn slasaðist af hálfu mótmælenda svo vitað sé. Af skoðun þess myndefnis sem fyrir liggur í málinu, sem er umtalsvert, verður ekki annað ráðið en að lögreglumenn hafi gætt stillingar á vettvangi og gætt þess að mótmælendum yrði ekki gert tjón, óhagræði eða miski umfram það sem óhjákvæmilegt var miðað við aðstæður, í samræmi við 2.tl. 13. gr. lögreglulaga. Telur nefnd um eftirlit með lögreglu að lögreglan hafi ekki gengið lengra en nauðsyn krafði við störf sín í umrætt sinn og því hafi meðalhófs verið gætt.

Með hliðsjón af ofangreindu og þeim gögnum sem nefndin hefur undir höndum, telur nefndin að ekki séu uppi vísbendingar um mögulega refsiverða eða ámælisverða háttsemi starfsmanna lögreglu, sbr. 2. mgr. 35. gr. a. laga nr. 90/1996. Nefndin telur því ekki tilefni til að aðhafast frekar vegna erindisins.

Niðurstaða

Ekki tilefni til að aðhafast frekar málsins.

Reykjavík, 21. júní 2024

Skúli Þór Gunnsteinsson
formaður

Kristín Edwald

Þorbjörg I. Jónsdóttir